

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЦЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юрївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

СЕКЦІЯ 4.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Керівник секції: завідувач кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор Львова Єлизавета Олегівна

Секретар секції: лаборант кафедри конституційного права
Загорець Регіна Георгіївна

Львова Єлизавета Олегівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор*

НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Конституційна стабільність і гарантії прав людини виступають взаємопов'язаними елементами сучасного конституціоналізму та характеризуються взаємним посиленням. Ефективне публічне управління, незалежність судової влади та узгодженість законодавства – це ключові правові чинники забезпечення стійкості конституційного ладу України.

Проте, в умовах воєнного стану в Україні стабільність Конституції, а саме здатність Основного Закону зберігати свою структуру та принципи, є правовою передумовою ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина.

Варто погодитись із відомим правником, доктором юридичних наук Костянтином Бабенком, який наголошує на виокремленні таких підходів до розуміння конституційної стабільності:

- формально-правовий (жорсткість процедур внесення змін);
- легітимацийний підхід (широка участь суспільства);
- підхід верховенства права;
- підхід балансу «жорсткості та гнучкості», тощо [1].

Конституційна стабільність передбачає досягнення балансу між незмінністю основоположних принципів і здатністю правової системи адаптуватися до суспільних трансформацій.

У сучасних дослідженнях правові принципи, що забезпечують стабільність Конституції, розуміються як основоположні положення, що закріплюють законності життєвого циклу Конституції. Принципи конституційної стабільності формуються, виходячи з правових властивостей Конституції та цінностей конституційного права. Важливо виділити такі принципи, що забезпечують стабіль-

ність Конституції України: верховенство права; демократичне правління; розподіл влади; найвища юридична сила Основного Закону; загальна конституційна спадщина; пропорційність; заборона перегляду окремих положень Конституції; система стримувань і противаг, дотримання спеціальної процедури внесення змін до Основного Закону; незворотність конституційних норм, прозорість тощо.

Досліджуючи конституційну стабільність, американський політолог Петер Ордушук називає принципи бікамералізму, виконавчого вето, та запланованих виборів. Також, характеризуючи історичні події в США 1960-х рр., він зазначає, що «...Загально визнано, що Громадянська війна в Америці ілюструє конституційну нестабільність та єдиний приклад хаотичного провалу американської конституції. Звичайно, півмільйона смертей у битві не є ознакою конституційного успіху, але ті, хто погоджується з цією точкою зору, не уточнюють, що вважалося б успіхом на той час, або чи міг би будь-який конституційний устрій забезпечити кращий результат» [2].

Своєю чергою, дослідники зі Стенфордського університету Деніель Родрігез та Баррі Р. Веінгаст підкреслюють, що «..Конституційна стабільність є необхідною, навіть якщо не достатньою, умовою для конституції, яка реалізує цілі та завдання, які ми цінуємо як державний устрій» [3]/

Отже, досвід правового режиму воєнного стану в Україні у забезпеченні конституційної стабільності демонструє важливість балансування між розвитком конституційного ладу та запобіганням соціальним конфліктам.

Вітчизняний дослідник Федір Веніславський визначає, що «визначальною і необхідною умовою стабільності конституційного ладу є перш за все стабільність і незмінність Основного Закону України, який закріпив його засади» [4, с. 40].

Український дослідник В. Шатіло зазначає, що внутрішня компетенція судів відіграє важливу роль у просуванні прав національних меншин. Він також додатково наводить таку класифікацію принципів конституційного механізму державної влади: гласність, юридична рівність, легітимність конституційного механізму, ідеологічний плюралізм, унітарно-територіальний устрій, субсидіарність, незалежність, колегіальність та єдиноначальність [5].

Вочевидь, що конституційна стабільність забезпечується також і узгодженістю законодавства та дотриманням в державному управлінні принципу демократичного розвитку громадянського суспільства. Зобов'язання України щодо вступу до ЄС вимагають дотримання міжнародних стандартів захисту прав національних меншин. Як відомо, на території України мешкає більш як сто національних меншин, які складають багатонаціональну структуру народу. Однак, на жаль, збройна агресія РФ проти України актуалізувала проблематику гуманітарної безпеки, і зокрема проблематику захисту прав національних меншин. Права національних меншин посідають провідне місце в контексті розвитку національного та європейського соціально-правового простору. Також захист прав меншин є одним із ключових викликів сучасного правового розвитку та важливою складовою політики демократичних держав.

В Україні сформована нормативно-правова база забезпечення прав національних меншин, яка відповідає європейським стандартам. По-перше, Конституція України гарантує рівність перед законом, заборону дискримінації та право на освіту рідною мовою. Стаття 10 Конституції України закріплює дуалістичну модель: 1) забезпечення функціонування української мови як державної; 2) гарантування вільного розвитку, використання та захисту мов національних меншин [6].

По-друге, прийняття Закону України «Про національні меншини (спільноти)» 2022 року стало важливим етапом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, передбачивши:

- розширення гарантій недискримінації;
- захист культурних, мовних і релігійних прав;
- забезпечення участі меншин у публічному житті. [7]

Отже, в контексті дотримання законності співпраці між органами державної влади та національними меншинами, необхідно підвищити участь судів в імплементації закону про корінні народи, оскільки саме суди забезпечують правозастосування та дотримання законів.

Відповідно, Конституційний Суд України не тільки відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства Конституції та захисті основоположних прав і свобод, здійснюючи конституційний контроль та офіційне тлумачення норм Конституції, а також забезпечує дотримання принципів рівності та недискримінації (зокрема національних меншин) [8]. Прикладом цього може служити наступна інформація про активну міжнародну діяльність суддів Конституційного Суду України. Наприклад, 14 квітня 2025 року відбувся офіційний візит делегації суддів Конституційного Суду України до європейських інституцій, де обговорювалася роль конституційного правосуддя в європейському просторі. 9–10 квітня 2025 року у Відні делегація Конституційного Суду України зустрілася з дипломатами та представниками країн-донорів Програми підтримки ОБСЄ для України, обговорюючи правові питання. 25 квітня 2025 року судді Конституційного Суду України взяли участь у міжнародній конференції, присвяченій викликам демократії, верховенства права та прав людини. Конституційний Суд України бере участь у європейському судовому діалозі з питань прав та стабільності. Посилення судового нагляду, покращення законодавчої узгодженості та інтеграція міжнародних стандартів є важливими кроками для підтримки стабільного конституційного ладу в Україні, який враховує різноманітність та забезпечує демократичну стійкість [9]. 18 лютого 2026 року судді Конституційного Суду України взяли участь в першому засіданні Керівного комітету Ради Європи «Подальша підтримка реформ конституційної юстиції в Україні», що впроваджується на виконання Плану дій Ради Європи для України на 2023-2026 років [10].

Отже, ці положення узгоджуються з європейськими та міжнародними документами з прав людини та створюють основу для законодавчого та інституційного захисту прав меншин. Незважаючи на значний законодавчий прогрес,

залишається кілька проблем. В Україні це питання тісно пов'язане з мовною політикою, національною ідентичністю та державною безпекою.

Український досвід демонструє, що конституційна стабільність та захист прав меншин не повинні розглядатися як конкуруючі цілі. Навпаки, інклюзивна політика щодо меншин сприяє демократичній легітимності та соціальній стабільності. Судова практика демонструє прагнення досягти балансу між утвердженням державної мови та гарантуванням мовних прав нацменшин [11; 12].

Отже, варто зробити висновок, що конституційна стабільність і захист прав національних меншин є взаємопов'язаними та взаємозумовленими елементами сучасного демократичного правопорядку. Реалізація інклюзивної політики у сфері прав меншин сприяє зміцненню легітимності державної влади та підвищенню рівня соціальної стабільності. Для України ключового значення набуває подальше удосконалення інституційних механізмів, забезпечення незалежності судової влади та імплементація міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав національних меншин (спільно) та корінних народів.

Список використаних джерел:

1. Бабенко К. Проблема стабільності конституції в аспекті суспільних трансформацій. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/110-problema-stabilnosti-konstitutsiji-v-aspekti-suspilnikh-transformatsij.html>
2. Ordeshook P. C. Constitutional stability. *Constitutional political economy*. 1992. Vol. 3. No. 2. P. 137-175.
3. Rodriguez D. B., Weingast B. R. Constitutional Stability and the Role of Countermajoritarian Rules (or How We Learned to Stop Worrying and Love our Antidemocratic Constitution). *Northwestern Public Law Research Paper*. 2025. No. 25-08. P. 50. URL: <https://ssrn.com/abstract=5126993> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5126993>
4. Веніславський Ф. Конституційна реформа в аспекті забезпечення стабільності конституційного ладу України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4–5 (102–103). С. 33–41.
5. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми конституційного механізму державної влади: співвідношення організаційних структур та функцій (вітчизняний та світовий досвід): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка». 2017. 364 с.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
7. Про національні меншини (спільноти): Закон України від 13 грудня 2022 № 2827-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
8. Про Конституційний Суд: Закон України №2136-VIII від 13 липня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №35. Ст. 376.
9. Судді КСУ та представники європейських інституцій обговорили роль конституційної юстиції в умовах викликів для демократії. URL: <https://ccu.gov>.

ua/novyna/suddi-ksu-ta-predstavnyky-yevropeyskyh-instytuciy-obgovoryly-rol-konstytutsiynoyi-yustyciyi-v

10. Рада Європи та Конституційний Суд України узгодили подальші кроки реалізації Проекту підтримки реформ конституційної юстиції. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/rada-yevropy-ta-konstytutsiynyy-sud-ukrayiny-uzgodyly-podalshi-kroky-realizaciyi-proyektu>

11. Рішення Конституційного Суду України від 9 червня 1998 № 8-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-98#T>

12. Рішення Конституційного Суду України від 2 грудня 2019 № 11-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-19#Text>

Ключові слова: конституційна стабільність, права національних меншин, верховенство права, Конституційний Суд України, воєнний стан, розподіл влади, європейська інтеграція.

Key words: constitutional stability, rights of national minorities, rule of law, Constitutional Court of Ukraine, martial law, separation of powers, European integration.

Афанасьєва Мар'яна Володимирівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ

Міжнародний принцип заборони примусової асиміляції розглядається як складова системи захисту прав людини, зокрема прав національних меншин та корінних народів. У науковому розумінні цей принцип означає заборону державі здійснювати примусове або приховане знищення ідентичності окремих груп осіб шляхом нав'язування їм мови, культури, релігії, історичної пам'яті чи моделей поведінки домінуючої більшості. Йдеться не про заборону інтеграції, а саме про недопустимість асиміляції як форми примусу, яка позбавляє людину або спільноту можливості зберігати та розвивати власну ідентичність.

Проблематика примусової асиміляції проявляється у кількох контекстах: асиміляція на окупованих територіях, асиміляція національних меншин та корінних народів, асиміляція мігрантів [1].

По-перше, це політика держав-окупантів на тимчасово окупованих територіях, коли окупаційна влада намагається трансформувати політичний, правовий або культурний порядок шляхом впровадження власної адміністративної системи, освітніх стандартів чи мовної політики. У контексті окупації територій питання примусової асиміляції тісно пов'язане з нормами міжнародного гуманітарного права. Основоположним принципом є те, що окупаційна влада не набуває суверенітету над територією і повинна максимально зберігати існуючий правовий та суспільний устрій.